

PENSAR AMB EL CINEMA¹

per Irene de Puig

Movie en anglès vol dir moviment, acció, que passa alguna cosa. Una *movie* és un món de sentiments en acció, un moviment sentimental o afectiu que es rep des d'una butaca.

Per això, tenim al cap un doble objectiu:

- Portar el cinema a l'escola i portar l'escola al cinema. És a dir, introduir, com a text, algun fragment cinematogràfic que pugui informar, il·lustrar o motivar algun aspecte temàtic que s'estigui tractant a l'aula, és a dir, convertir els alumnes en espectadors, però també convertir els espectadors en alumnes i que quan aquests joves vagin al cinema hi sàpiguen trobar referències al món acadèmic.

- Trencar la barrera de l'academicisme, per una banda, i l'experiència vital per una altra. El cinema és espectacle, evasió, però també formació, exemplificació, pot ser un element qüestionador i crític i, sobretot, si és treballat a l'aula, és una eina educativa potentíssima.

I això és així, perquè:

- Tant en la seva elaboració, com en el seu consum per part dels espectadors, el cinema és un **fenomen propi d'una societat de masses**. I és que, des del començament de la nostra civilització individualista moderna, el cinema suposa el primer intent de produir art per a una multitud de persones.
- **L'art procura emocions** i el cinema només amb 100 anys s'hi ha especialitzat, arribant allà on moltes altres arts no han arribat mai. Els films són una manera de mostrar mons, presenten la grandesa i la baixesa humana des de quasi tots els punts de vista.
- El cinema ha d'ésser considerat com un dels **dipositaris del pensament del segle XX**, igual que ho són la pintura, la literatura i les arts plàstiques. El cinema interpreta i ajuda a interpretar l'esperit del nostre temps.

Rellevància del cinema

El cinema és polisèmic: és art, indústria, estètica, tecnologia, mercat, economia, imaginació, lògica, emoció, etc. Avui no es pot deixar de banda com aportació a la didàctica, de la mateixa manera que tampoc es pot fer amb altres llenguatges que provenen del món de l'art. Moltes pel·lícules poden fer-se rellevants en termes d'ètica, de gènere, d'identitat, de relacions humanes, de concepcions del món, etc.

El cinema pot esdevenir, doncs, un instrument doblement útil: promoció d'una cultura de la imatge a través d'un llenguatge específic i motivació d'estudi a través de l'emocionalitat com a via de coneixement.

Des de la nostra perspectiva, creiem que es pot usar el cinema, més que com un transmissor de conceptes o d'actituds tancades i empaquetades, com un element per posar en qüestió les actituds, els valors, les creences i les decisions que ens mostra la pantalla. Per això, **veiem el film col·lectivament i el comentem entre tots**, no per indocinar i assenyalar un film en tant que bo o dolent, perquè mostra certes conductes, sinó com a excusa per a la reflexió conjunta dels temes que ens presenta i de la seva resolució. El cinema esdevé així un pretext per parlar, per posicionar-nos, per debatre i per conèixer-nos i conèixer els altres.

Portem a l'aula una experiència que sovint es té només a fora i que poques vegades transcendeix del comentari entre amics, i es dona l'oportunitat als nens i joves de ser més actius com a espectadors.

¹ Bona part d'aquest article ha estat publicat al Butlletí Filosofia 3/18, n° 67, desembre 2006.

Tal com explica Victor M. Amar Rodríguez a *Comprender y disfrutar del cine* també nosaltres proposem una **metodologia** que es regeixi per les següents característiques:

- **Motivadora**: Que en resulti una experiència positiva, que esdevingui atractiva.
- **Flexible**: Que s'introdueixi el cinema en formes diferents, que l'experiència no tingui sempre la mateixa seqüència, que hi hagi variacions en la presentació d'un film: es pot començar per un final, per un moment decisiu dins del film, etc.
- **Fonamentalment grupal**: A l'aula, usarem la pel·lícula o la part de la pel·lícula que volem treballar, però donarem l'opció als estudiants que la vegin sencera a casa. És per això que triem pel·lícules que es troben amb certa facilitat, tant als videoclubs com als propis centres o als Centres de Recursos (biblioteques, filmoteques, etc.)
- **Activa**: Lluny de veure un film com si fóssim al sofà de casa, proposarem algunes tasques per a cada visionat. Poden ser només tasques d'observació, però també d'interpretació, de reflexió, etc. Per això, el GrupIREF ofereix guies per totes les pel·lícules que apareixen a **Pensar amb el cinema**.
- **Recerca**: Aturarem el visionat quan convingui, per tal de qüestionar aspectes, de revisar situacions i, sobretot, de proposar hipòtesis, de suggerir solucions o línies d'actuació.
- **Anàlisi crítica**: Procurarem que els nois i noies llegeixin no sols el contingut-missatge, sinó la forma com ens el fan arribar, de manera que vagin aprenent llenguatge cinematogràfic i que, per tant, siguin capaços de desxifrar-lo i no es deixin seduir per les imatges.
- **Lúdica**: Que el pes de la informació, i la formació que això suposa, no mati l'aspecte lúdic i d'entreteniment que té el cinema. Cal lligar les tasques a fer amb un esperit distès i atractiu, d'implicació, de descoberta, etc.

Algunes pel·lícules contenen bones dosis de reflexió. Fer-la emergir és una tasca que no violenta gens el producte ni tampoc no l'esgota.

L'ús del cinema per a treballar filosofia

Per què no usar els films com una ocasió per a pensar? Alguns films mostren clares concepcions del món, sistemes de pensament, maneres de comprendre i enfocar una vida. Un dels grans avantatges és la capacitat motivadora, més lligada a les pràctiques actuals: és més habitual anar al cinema que llegir novel·les. Un desavantatge és que concreta conceptes, que simplifica, que ofega imaginacions, perquè ho dóna adaptat, fet, interpretat.

La relació cinema i filosofia s'ha donat almenys en tres formes:

1. Ús cinematogràfic de la filosofia:

Interès filosòfic de certs films: interès del propi text (*Matrix*, *Show de Truman*). La filosofia s'ha presentat en moltes formes, des de poesia fins a novel·la, teatre, també cinema. També la biografia o un determinat context històric poden ser útils per a tractar determinades qüestions.

2. Ús filosòfic del cinema:

Aquest és l'ús de les imatges que han fet els filòsofs. L'exemple paradigmàtic seria Plató a través del *mite de la caverna*. Podem dir que és una instrumentalització que la filosofia fa del cinema, *avant la lettre*.

Aquest apartat es podria recolzar en les adaptacions d'algunes obres literàries a la pantalla i, per tant, entenem que la literatura pot ser també un mitjà d'expressió de

pensament filosòfic. Derrida capgira aquestes actituds dient que els conceptes són com metàfores mortes, refredades, ocultades, mentre que en les metàfores de la literatura i el cinema hi ha una vertadera filosofia implícita.

3. Complementarietat entre filosofia i cinema

No cal fer una disjunció entre didacticisme i romanticisme. Hi ha un tercer camí que és el que enfilarem: el de la interpretació, és a dir, quan alguns temes de la filosofia es reconeixen en el cinema i quan el cinema ha pres certes actituds filosòfiques i les mostra. Aquesta és una relació que busca la complementarietat, no la divisió, tot i que coneixem la dissimetria de fons: cinema i filosofia parlen des de llenguatges distints.

Analitzar filosòficament un film

El cinema ens proposa històries, relats de vides, de personatges, de situacions plaents o conflictives, ens forneix experiències d'altri i ens proporciona coneixement.

Quedi clar que el cinema és irreductible a la filosofia, com diu Alain Badiou, però això no vol dir que no es pugui fer una lectura filosòfica del cinema. Així s'intentarà treballar a partir de les nocions filosòfiques que hi ha implícites en la narrativa cinematogràfica.

Llegir filosòficament un film no significa ni menysprear la filosofia ni reduir la literatura, ans el contrari: és donar profunditat al film i alhora buscar formes de nova expressió a conceptes o situacions mentals. El cinema és una eina que educativament ha de servir per il·lustrar i provocar el pensament.

La filosofia sempre ha usat imatges, paràboles, exemples. Michèle LeDoeuff explica acuradament com la literatura filosòfica conté "un món pictòric suficient per decorar la més eixuta història de la filosofia". Sovint els filòsofs han usat imatges pictòriques per provocar pensament: la imatge concreta il·lustra el pensament abstracte i mostra que alguns temes i problemes formen part de la nostra experiència quotidiana.

Els filòsofs generalitzen, és una tasca important i molt poderosa, però cal baixar al terreny dels fets, cal també concretar, particularitzar. Per apropar la filosofia a l'aula i estimular la capacitat reflexiva dels estudiants és fonamental trobar formes properes, llenguatges que compreguin, que tinguin interès per ells i que formin part del seu món. Si volem fer una filosofia viva, que tingui sentit avui i que ens ajudi a reflexionar pel futur, no ens podem limitar a fer arqueologia, cal que apostem per les noves formes, que ens obrim a noves mirades.

L'aposta de relacionar el **projecte Filosofia 3/18** i el cinema ha sorgit de la voluntat de presentar alternatives que puguin resultar atractives tant pel professorat com per l'alumnat. El projecte pretén, bàsicament, articular tres elements importants:

- pel que fa a les assignatures, vivificant-les;
- pel que fa als alumnes, una actitud crítica;
- pel que fa a la metodologia, el diàleg.

Amb aquesta triple mirada es pretén oferir exemples i situacions que esperonin a una reflexió personal i que exercitin l'alumnat en la crítica rigorosa i creativa.

El cinema com a text

El cinema és un art, una indústria, un aparell de propaganda ideològica, crea mons, fa viure vides, té capacitat informativa, de coneixement, planteja qüestions ètiques, estètiques, polítiques, sociològiques, existencials, etc.

És una eina educativa de primera magnitud que es pot usar a l'aula des de múltiples punts de vista: per un treball sobre la imatge, el guió, l'argument, la fotografia, la música o també des d'una perspectiva del conflicte, de l'experiència, de la multiculturalitat, etc. I es pot plantejar des de múltiples angles: com a fòrum, com activitat extraescolar, per il·lustrar aspectes històrics, literaris, geogràfics, antropològics... ja sigui veient el film com a punt de partida motivador, ja sigui com a síntesi d'un tema, etc.

La **nostra proposta** és usar-lo de forma activa, com si fos un text. No sempre ens caldrà veure tota la pel·lícula. Així, en la mateixa mesura que fragmentem una obra d'un autor, ja sigui literatura o assaig, per poder analitzar un fragment prou representatiu, eloqüent i significatiu, també tractarem un film com una obra que es pot fragmentar, bé veient-la aturant l'acció, com faríem en una lectura per tal de treballar-la detalladament, o bé triant aquelles escenes rellevants, que permeten d'encetar un diàleg o porten a realitzar alguna activitat. Aquesta manera de treballar pot trencar el continuum del film, però dóna profunditat al fragment i permet una anàlisi acurada de la imatge, del diàleg, del plantejament de l'acció.

Aquest plantejament no significa que no puguem veure la pel·lícula sencera en algun moment, però la tria de fragments ens permet d'endinsar-nos en les temàtiques que volem plantejar, ens ajuda a centrar-nos i ens dóna l'oportunitat d'aprendre a llegir temàtiques i imatges amb més calma i rigor.

Críteris de la tria dels films

- Cinema de qualitat.
- Que permetin lectures múltiples.
- Antologia cinematogràfica:
 - Entre el clàssic i el modern.
 - Cinema d'autor.
 - Gèneres distints.
- Que tinguin algun referent:
 - Real.
 - Narratiu.
- Que siguin (relativament) fàcils de trobar.
- Equilibri de gènere entre protagonistes.

QÜESTIONS PRÀCTIQUES

Crear un ambient

Per tal de treure el màxim partit de l'ús del cinema a l'aula calen unes condicions ambientals bàsiques, intentant aproximar-nos al màxim a la manera com veiem el cinema a les sales d'exhibició habituals. Això implica:

Condicions tècniques òptimes:

- DVD (per la qualitat de la imatge).
- Canó de projecció.

- Pantalla o paret blanca en bon estat, o pantalla digital.
- Pel·lícula original, no còpies o fragments que poden resultar de mala qualitat.
- Domini del funcionament dels aparells, ja sigui per part del professorat, ja sigui per part d'algun alumne avantatjat.

Condicions de l'espai:

- Que es pugui enfosquir suficientment.
- Que tothom pugui veure bé la pantalla.
- Que no hi hagi gaire soroll exterior (altres aules, cotxes del carrer, soroll del pati -crits, xiulets-, etc.).
- Que els estudiants estiguin còmodes, tant pel que fa a la visibilitat com per a escriure o treballar en grup.

Condicions anímiques:

- Crear un clima d'expectativa a partir d'algun exercici previ: anàlisi de la caràtula, presentació d'algun aspecte de la pel·lícula, lligam amb la temàtica d'estudi.
- Fer que els alumnes estiguin actius, ja sigui a partir d'una fitxa d'observació o bé havent d'observar amb atenció algun aspecte de la projecció.
- Deixar marge perquè anotin qüestions que els interessin o que els hagin cridat l'atenció.
- Tranquil·litzar els estudiants, tot proposant tornar a veure certes escenes o qüestions fonamentals del film.

Condicions bàsiques pel professorat:

- Tenir clar l'objectiu pel qual voleu treballar aquesta pel·lícula.
- Coneixement molt detallat de la pel·lícula (guió, diàlegs, seqüències, etc.).
- Coneixement profund de **la guia que us oferim des del Grup IREF**, per tal de:
 - Decidir la forma de visionar la pel·lícula (triar el fragment o fragments, veure-la sencera, etc.).
 - Seleccionar aquelles activitats que considereu adequades al vostre objectiu (penseu que la quantitat de recursos de les guies és bastant nombrosos).
- Coneixement dels mitjans que s'usin (pantalla, vídeo, DVD, comandaments a distància, etc.).

PENSAR AMB EL CINEMA

La proposta **Pensar amb el cinema** es compon de cinc apartats:

- **Claqueta (Educació infantil i primària)**
- **Cinema i drets dels infants (Cicle superior de primària i ESO)**
- **Cinema i ètica (2n cicle d'ESO i lligat al programa Ètica i convivència del currículum Filosofia 3/18)**
- **Educació per la ciutadania (Cicle superior de Primària i 3r i 4t d'ESO)**
- **Cinèfil (Batxillerat)**

TEMES I HABILITATS

Tot seguit us presentem un buidat dels temes i/o les habilitats que hi ha a les diverses guies.

Educació infantil

L'aneguet lleig

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Ser diferent
- Bonic i lleig
- Què saps fer?

HABILITATS DE PENSAMENT:

- Fer hipòtesis
- Buscar alternatives
- Anticipar conseqüències
- Seleccionar possibilitats
- Posar exemples i contraexemples
- Imaginar: idear, inventar, crear
- Formular conceptes precisos
- Comparar i contrastar
- Agrupar i classificar
- Relacions causa efecte
- Interpretar
- Traduir de l'oral a la mímica i a la inversa
- Traduir de l'oral al plàstic i a la inversa
- Establir criteris

La princesa i el pèsol

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Semblar i ser
- Com podem saber què és veritat i què no?

HABILITATS DE PENSAMENT

- Fer inferències
- Endevinar
- Formular hipòtesis
- Observar
- Seqüenciar
- Buscar alternatives
- Anticipar conseqüències
- Seleccionar possibilitats
- Imaginar: idear, inventar, crear
- Semblances i diferències
- Interpretar
- Comparar i contrastar
- Definir
- Buscar i donar raons
- Relacions de causa i efecte
- Relacions de part-tot
- Relacions de fins i mitjans
- Interpretar
- Improvisar
- Traduir de l'oral a la mímica i a l'inrevés
- Traduir de l'oral al plàstic i a l'inrevés
- Traduir de l'oral al llenguatge musical i altres
- Sintetitzar

El vestit nou de l'emperador

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Pensar per si mateix

HABILITATS DE PENSAMENT

- Fer inferències
- Endevinar
- Esbrinar versions
- Formular hipòtesis
- Observar
- Buscar alternatives
- Anticipar conseqüències
- Seleccionar possibilitats
- Imaginar: idear, inventar, crear
- Formular conceptes precisos
- Posar exemples i contraexemples
- Interpretar
- Comparar i contrastar
- Definir

- Seriar
- Buscar i donar raons
- Raonament condicional
- Relacions de causa i efecte
- Relacions de part-tot
- Relacions de fins i mitjans
- Interpretar
- Improvisar
- Traduir de l'oral a la mímica i a la inrevés
- Traduir de l'oral al plàstic i a la inrevés
- Traduir de l'oral al llenguatge musical i altres
- Sintetitzar

Kirikú i les bèsties salvatges

LES QUATRE HISTÒRIES

Primera història: LA HIENA I L'HORT

- Preguntar-se el per què de les coses?
- Les abelles
- L'esquirolelet
- Fer mal

Segona història: FER TERRISSA

- Preguntar
- Comprar i vendre

Tercera història: PASSEJADA AMB GIRAFA

- Aprendre coses sobre les girafes
- Els perills
- Els paisatges

Quarta història: LA CERVESA ENVERINADA

- Estar malalt
- La col·laboració de tots

TEMES GENERALS QUE ES PODEN TRACTAR

- Ser diferent
- Ser valent
- Ser dolent

Educació primària

Primer cicle:

Shrek

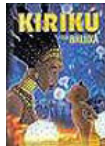

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- L'expulsió de les criatures
- Marginar els diferents
- Estereotips. Ser un ogre
- Maltractament
- Violència
- Sexisme
- Abús de poder
- Model de país
- Amistat
- Tenir por
- Identitat
- Les aparences
- L'amor

Kirikú i la bruixa

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Ser diferent
- Ser valent
- Ser dolent
- Les supersticions
- Ser nen o nena
- Preguntes i respostes
- Els contes

El valent Despereaux

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Ser petit
- La sopa
- El dol
- Tenir por
- L'edat mitjana

- Ser un cavaller
- Tenir valor i coratge. Ser valent
- Llegir
- Els llibres
- El poder dels contes
- Legal i ètic
- Perdonar

La ventafocs

HABILITATS DE PENSAMENT:

- Seqüenciació
- Relacionar
- Causa i efecte
- Condicionals
- Dibuixar
- Alternatives
- Nou títol
- Nou final
- Altres contes
- Interpretar
- Representar
- Inventar nous contes
- Aplicació

Segon cicle:

La història interminable

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- La llibreria i el llibre
- Les relacions
- Bullying
- Els llibres
- El regne de la fantasia

El màgic d'Oz

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Sobre el text:
 - Un nou paisatge
 - Els mastegaires
- Els personatges:
 - L'espantaocells
 - El llenyataire
 - El lleó
- Textos:
 - La ciutat de les Maragdes

On és la casa del meu amic ?

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- L'escola
- L'amistat

El meu monstre i jo

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- L'amistat
- La guerra

Up

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Assetjament immobiliari
- La gent gran
- Amèrica del Sud
- La selva amazònica
- Relació entre nens i persones grans
- La mort

Tercer Cicle:

Oliver Twist

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Definició d'infant i jove
- Significat de dret
- A què tenim dret?
- Què és important o té interès per a mi?
- El valor de les coses
- La declaració en rodolins
- Il·lustrem la declaració
- Sopa de lletres
- Textos

Genet de balenes

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Discriminació per sexe
- Trets de personalitat
- Canvi per una setmana
- Inventar un lema
- Reivindicant ancestres
- El destí buscat

Els nois del cor

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- L'escola
- La bondat i la maldat
- La música

Matilda

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Els llibres i la lectura
- T'agrada llegir?
- La família
- L'escola
- Ser diferent
- Les relacions humanes

Azur i Asmar

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR:

- Costums i hàbits
- Diferència de cultures
- Els amics
- Les supersticions
- La confiança
- La lleialtat
- El coratge i la valentia
- Qualitats i actituds morals
- Virtuts i vicis
- Conflictes
- Ajudar
- Col·laboració i competició
- Metàfores: Ser cec o fer-se el cec
- Llenguatge cinematogràfic

* * *

És molt possible que a la pissara hi hagi altres temes, aleshores podem anar al manual del nivell que treballem i segurament allà hi trobarem també activitats i exercicis per completar algunes de les qüestions plantejades. Els dossiers de lectura no esgoten totes les possibilitats d'una pel·lícula.

Cal que tots els infants i joves siguin conscients dels seus drets per tal de fer-los respectar mentre són infants i que es converteixin per ells en un deure quan siguin adults.

Des del **Grup IREF** volem aportar una iniciativa que se suma a les existents: un treball a partir de pel·lícules, tot usant la metodologia dialògica que ens caracteritza:

- Donar a conèixer als propis estudiants els seus drets i fer que reflexionin conjuntament i en veu alta sobre la seva condició de ciutadans. **CONÈIXER ELS DRETS.**
- Ajudar a relacionar la vida dins i fora de l'aula, com a espectadors o consumidors de productes fílmics, i les tasques acadèmiques tradicionals: comprensió, adquisició de conceptes, capacitat de raonar, aprenentatges geogràfics, històrics, antropològics, etc. **DINAMITZAR L'AULA.**
- Obrir nous nivells de comprensió en aquells alumnes que per dificultats personals o per manca d'habilitats lingüístiques tenen problemes amb la comprensió i amb l'expressió. **DIVERSITAT DE LLENGUATGES.**
- Il·lustrar o exemplificar situacions d'altres móns i països que ens ampliin els horitzons de l'aprenentatge i ens ajudin a comprendre altres països i altres gents, és a dir, treballar la **MULTICULTURA.**
- Introduir el cinema com a text a les aules, com a distinta forma de lectura i treball des de distints llenguatges. **LLENGUATGE CINEMATogràfic.**

El projecte té una doble dimensió:

- introducció al món dels drets dels infants,
- una introducció al llenguatge cinematogràfic.

Article i Pel·lícula	Temàtica	Llenguatge cinematogràfic
Art. 1 Billy Elliot	Gènere	Treball d'equip
Art. 2 Avui comença tot	Maltractament	El guió
Art. 3 Generació robada	Identitat	Sistemes de

		puntuació
Art. 4 El xicot	Atenció. Benestar	Actors
Art. 5 El color del paradís	Discapacitats	Els plans
Art. 6 La vida és bella	Protecció	Banda sonora
Art. 7 Ni un de menys	Educació	Enquadraments
Art. 8 John Q.	Ajuda, auxili	Moviments càmera
Art. 9 Estació Central de Brasil	Abandonament i explotació	Muntatge
Art.10 Promeses	Solidaritat i amistat	Gèneres: el documental

ELISA: ÈTICA APLICADA

L'ètica és la reflexió sobre la rectitud i el sentit del comportament humà o, dit d'una altra manera, és la teoria i l'estudi del comportament moral dels homes i dones en societat. El comportament humà es concreta en actes efectuats per individus intel·ligents i dotats de llibertat. Quan aquests actes són jutjats i valorats des del punt de vista del bé o del mal, es converteixen en actes morals o immorals.

Una de les característiques més interessants de les darreres dècades ha estat el desenvolupament de les anomenades "ètiques aplicades", o dit d'una altra manera, l'intent d'aplicar el raonament ètic a qüestions o situacions pràctiques, concretes. Qüestions com la bioètica, la sexualitat, l'ètica del consum, l'ètica professional en medicina, periodisme, etc., són motiu no sols de reflexió teòrica per part dels filòsofs, sinó també de concrecions que poden ajudar a la vida quotidiana.

Molt sovint, davant de noves situacions, no hi ha respostes legals, no sabem cap on anar. La investigació, els canvis de costums i d'hàbits van molt ràpids i sovint no hi ha respostes clares, organitzades, contundents; aleshores ens hem de guiar per intuïcions, per principis generals, per analogies, etc.

Com ja hem vist, aquesta propensió a la concreció i a la pràctica sempre ha estat present o ha format part de la preocupació de l'ètica, però certament mai amb la pressió i la necessitat d'avui. I és que la capacitat d'intervenció dels éssers humans sobre la quantitat i qualitat de vida i de mort de les persones, de l'entorn, etc., és vist com a producte dels gran avenços científics i tecnològics, especialment des de la segona meitat del segle XX.

Aquests canvis, tant radicals en molts casos, han revitalitzat problemes antics: identitat, responsabilitat, etc., i han plantejat interrogants nous: futur de la condició humana, etc.

Per altra banda, els codis penals van molt endarrera d'uns canvis tant ràpids i vitals i semblen no donar l'abast a legislar sobre qüestions que les persones han de resoldre de forma immediata, com ara qüestions d'ètica empresarials (nous tipus de frau a partir de la informatització, manca de transparència en l'etiquetatge dels productes, etc.)

I, per tant, es produeix un buit, un espai per suplir que, d'una banda, s'ha de recolzar amb el que hi ha, és a dir, amb els distints plantejaments d'ètica tradicional, però, de l'altra, ha d'anar més enllà, perquè algunes coses no se solventen amb mentalitats que no tenen res a veure amb el vertigen actual.

La necessitat de resposta i d'orientació ha fet néixer aquesta branca de l'ètica. L'ètica segueix intentant fonamentar una orientació de l'acció humana que es justifiqui a través d'un discurs racional.

Si bé les dues primeres tasques han estat prou treballades al llarg de la història del pensament, la tercera és més actual, perquè apel·la a necessitats noves que imposa la vida d'aquest nou i frenètic segle XXI. Així han nascut algunes reflexions sobre:

- bioètica
- drets humans i drets dels animals
- ètica ambiental
- ètica dels negocis i empresarial
- ètica i tecnologia
- ètica i medicina
- ètica i recerca científica
- ètica del consum
- ètica de les distintes branques de l'activitat professional: enginyeria, advocacia, docència, política, esport, etc. i moltes altres que afloren o que afloraran ben aviat.

FILMS	TEMÀTICA CLÀSICA	TEMÀTICA NOVA
EL DILEMA	Decisió Responsabilitat Llibertat	Ètica del negoci Ètica del consum Ètica dels mass-media
DOTZE HOMES SENSE PIETAT	Argumentació moral Dret i justícia Respecte. Pietat Solidaritat	Jurats populars Prejudicis
DR. JEKYLL I MR. HYDE	El bé i el mal	Ètica i investigació Ètica i medicina
GATTACA	Determinisme/Fatalisme	Bioètica. Eugenèsia
COMPETÈNCIA DESLLEIAL	Discriminació Responsabilitat personal/social	Ètica del negoci Publicitat

El Grup IREF, conscient de la importància d'aquesta matèria, ha volgut elaborar uns materials per treballar-la des del cinema. Aquests materials segueixen fil per randa els objectius i continguts, marcats pel Departament d'Educació, tant a Primària com a Secundària.

Pel que fa a **Primària**, l'estructura és la següent:

CONTINGUTS	PEL·LÍCULES
Identitat i autonomia	<i>L'ILLA DE NIM</i>
Convivència i valors cívics	<i>ANTZ</i>
Pertinença i ciutadania	<i>HERMAN</i>

Pel que fa a **Secundària**, trobarem uns materials per 3r d'ESO i uns altres per 4t d'ESO, l'estructura dels quals us mostrem tot seguit:

3r d'ESO

BLOC TEMÀTIC	VALORS	PEL·LÍCULA
Identitat i autonomia	Diversitat	<i>Persèpolis</i>
Convivència i valors cívics	Respecte	<i>Cobardes</i>
Pertinença i ciutadania	Drets	<i>Osama</i>

4t d'ESO

BLOC TEMÀTIC	VALORS	PEL·LÍCULA
Capacitat crítica i iniciativa personal	Dignitat	<i>L'home elefant</i>
Valors ètics per una societat democràtica	Justícia	<i>Matar un rossinyol</i>
Ciutadania en un món global	Treball	<i>Norma Rae</i>

Treballar entre filosofia i cinema comporta introduir elements afectius a la reflexió. El caràcter afectiu implícit del cinema tenyeix certes reflexions teòriques i abstractes dels pensadors.

Els filòsofs volen donar a conèixer i fer comprendre i els estudiants volen entendre :
ajuntar aquestes dues experiències amb el cinema que mostra pot ser un triangle molt fructífer, perquè tothom sap que una experiència viscuda (encara que sigui virtualment) ajuda a comprendre aspectes teòrics.

Cinema i filosofia ni usen les mateixes eines ni busquen els mateixos objectius

La relació entre filosofia i cinema es pot recolzar en dos arguments segons J. Cabrera a una entrevista publicada a internet:

- a) La filosofia no és una disciplina de tradició única i tancada ni es circumscriu en un àmbit específic, l'universitari, per exemple. La "tradició filosòfica" no té el monopoli de les qüestions epistemològiques, ètiques o estètiques. Tot el que és humà es treballa des de perspectives múltiples des dels artistes als científics o els novel·listes. Els filòsofs no tenen l'exclusiva de la reflexió de certs temes i de certa manera de tractar-los.
- b) La narrativa (especialment novel·la i cinema) tracta alguns dels problemes tradicionalment filosòfics d'una manera relacionada amb la sensibilitat i les emocions que fins almenys el segle XIX no era habitual. El llenguatge de la filosofia era molt rígid. La novel·la i el cinema conjuguen afectes i arguments, pathos y logos.

Per Júlio Cabrera el cinema pot ser una eina que ajudi a estiular el debat sobre temes fonamentals tant en la filosofia clàssica com en la contemporània.

El cinema a parer de Júlio Cabrera pot funcionar com una "filosofia pàtica" de pathos, emotiva, carregada d'afectes, lluny d'una reflexió freda i apàtica. Aquesta reflexió pàtica es caracteritza per

1. qüestionar la racionalitat purament lògica i obrint-la a una forma de comprensió del món més real que conté també l'element afectiu
2. El component afectiu és una clau essencial per tal arribar a una comprensió racional del món.

I des d'aquesta perspectiva el cinema ocupa un lloc central com a instrument que permet noves vies lingüístiques d'exploració. El cinema és un model de *raó logopàtica*.

Hi ha textos filosòfics indisociables de la seva forma d'assaig, però també es cert que MOLTS filòsofs recorren a imatges, faules, exemples i mites per a il·lustrar certes nocions.

El cinema és un immens dipòsit d'imatges i d'idees que poden il·lustrar doctrines i temes filosòfics i que porporcionen arguments per a la discussió.

Certament fins ben avançat el segle XX la filosofia s'ha expressat majoritàriament a través de la literatura però a partir de cert moment alguns directors de pel·lícules han mostrat també moltes dosis de filosofia, pròpia o aliena en els seus fikms. Pensem en directors com W. Allen I. Bergman, F.F. Coppola , A. Egoyan, V. Erice, M. Forman, J. Huston. A. Kurosawa, P.P. Pasolini, A. Tarkovski, F. Trufaut, O. Wells, W. Wenders i altres. Fins al punt de topar amb una pel·lícula com *Matrix* dels germans Wachovski, que s'ha convertit en un clàssic del cinema comercial filosòfic.

Per alguns la filosofia queda allunyada de la vida quotidiana en la mesura que parla de coses que no tenen a veure amb els afers diaris, queda deslligada de l'experiència. Si bé en alguns casos és així quan parlem d'introduir els joves a uns coneixements bàsics de la història del pensament ens cal treballar la filosofia de manera que es faci evident el lligam entre la vida quotidiana i la reflexió, perquè sino deixarem a molts estudiants pel camí.

Però certament el cinema és acció i aparença i la filosofia és reflexió i debat.

Malgrat aquesta diferència segons Falcon (2005) hi ha almenys quatre formes de relació entre cinema i filosofia:

1. Les pel·lícules que tenen com a protagonistes alguns filòsofs o pensadors. Pensem en la pel·lícula *Galileu*, ja sigui en la versió de la Cavani o la de Losey, el film *Giordano Bruno* o *Wittgenstein* de Derek Jarman. Per no citar la famosa trilogia de Rossellini: *Soctares*, *Agustí d'Hipona* i *Descartes*.
2. Les pel·lícules fetes sobre base literària de fractura filosòfica com ara *L'estranger* basada el l'obra d'Albert Camús portada al cinema per S. Gobbi i L. Visconti o el nom de la rosa de Jean Jacques Annaud baasada en l'obra d'Umberto Eco.
3. Les pel·lícules que invoquen idees o posicions filosòfiques, psicològiques o antropològiques com ara *El show de Truman* de Peter Weir, (1998) , *L'infant salvatge* de François Truffaut, *La rosa porpe del Caire* de Woody Allen (1985) o *Matrix*, ja citada.
4. Les pel·lícules que mostren entorns sociològics i contextos històrics que permeten ser treballats filosòficament. Per exemple *2001 Una odissea a l'espai*, Stanley Kubrick (1968) *Mi vida sin mi* d'Isabel Coixet, (2002), *Les dents del diable* de Nicholas Ray, (1959), *El gran dictador* de Charles Chaplin, (1940), *Sol davant del perill* de Fred Zinnermann, (1952)

Les pel·lícules són universos amples, més enllà de simples il·lustracions de temes filosòfics en la mateixa mesura que la filosofia no es redueix a determinades concrecions cinematogràfiques.

Així doncs, treballar filosofia a través del cinema no significa deixar de banda la construcció de visions especulatives de teories i marcs de pensament que ens ajuden a comprendre el món, el propi coneixement i el sentit de tot plegat, al revés ens pot ajudar a comprendre'ls. Te una doble vessant en primer lloc és mare i origen de totes les altres reflexions i alhora és un coneixement de segon ordre en el sentit que tot pot ser vist i treballat des del seu angle, des d'un tarannà filosòfic.

Tot i que alguns cinèfils poden trobar que l'ús dels films, per a tractar aspectes de filosofia, distorsiona i trenca el missatge global i esmicola el sentit originari de la trama, nosaltres pensem que una bona pel·lícula admet moltes lectures i la visió des de la filosofia és només una lectura més, ni la bona, ni l'única. Com a obra oberta (Eco) la lectura des de la filosofia no agota altres perspectives.

INTRODUCCIÓ DE LA FILOSOFIA

Pel·lícules	Temes	Aspectes centrals
<i>2001 Odissea de l'espai</i> , Stanley Kubrick, 1968	La filosofia	Què és la filosofia. La filosofia és cosa de tots. L'actitud filosòfica. Temes filosòfics. Fer filosofia. Per què fer filosofia?
<i>L'infant salvatge</i> , François Truffaut, 1969	L'ésser humà	Animals i humans. Dimensions de l'ésser humà. L'home no pot viure sense cultura. Relació entre biologia i cultura. El procés evolutiu.
<i>La meua vida sense mi</i> , Isabel Coixet, 2002	La mort	La mort. La mort com a destrucció. Concepcions de la mort. La mort definitiva. La mort fa meditar sobre la vida.
<i>Les dents del diable</i> , Nicholas Ray, 1959	Cultura i cultures	Cultura. L'ésser humà, animal cultural. Natura i cultura. Cultura i cultures. Diversitat cultural. Multiculturalisme
<i>El show de Truman</i> , Peter Weir, 1998	La realitat	La realitat. Aparença i realitat. Actituds respecte la realitat. La construcció social de la realitat. La realitat virtual
<i>El gran dictador</i> , Charles Chaplin, 1940	Formes de Govern	Formes de Govern

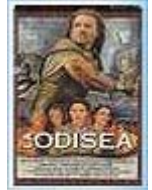

HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA

Pel·lícules	Temes	Aspectes centrals
--------------------	--------------	--------------------------

L'odissea,
Konchalovski,
1997

El naixement de la filosofia • El pas del mite al logos
• Les primeres preguntes filosòfiques

La rosa porpra del Caire,
Woody Allen,
1985

La filosofia de Plató • La teoria de la participació
• El mite de la caverna
• La teoria de l'amor

Rei de Reis,
Nicholas Ray,
1961 - IMDb

La filosofia a l'època romana • L'abandó del politeisme i l'acceptació del monoteisme
• La proclamació de la igualtat de tots els homes
• L'exaltació de la vida interior
• La fe en Déu

El nom de la rosa,
Jean Jacques Annaud,
1985

La filosofia a l'època medieval • Relació raó i fe
• La filosofia d'Occam

Matrix,
Andy i Larry Wachowski,
1999

La filosofia de Descartes • El dubte metòdic
• La hipòtesi del geni maligne
• La dualitat ment-cos

Sol davant el perill,
Fred Zinnemann,
1952

L'ètica kantiana • La bona voluntat
• El deure
• L'imperatiu categòric
• L'autonomia de la voluntat

